

pustila jistých terminologických nepřesností (např. viennský místo vídeňský kongres). Takových klopýtnutí je však v textu poměrně málo, takže čtenáře nijak neruší.

Kamil Píkal

Šedo, Jakub. ***Volební systémy postkomunistických zemí***. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 420 s.

Z dnes již tradičně bohaté a hodnotné produkce politologů brněnské Masarykovy university se recenzovaná publikace Jakuba Šeda vymyká svým rozsahem, a to jak počtem stránek, tak i (především) šíří záběru. Autor totiž uskutečnil velmi ambiciózní projekt analýzy volebních systémů *všech* evropských postkomunistických zemí. Takové široké komparativní rozbory v sobě skrývají řadu rizik. Hned na úvod lze ovšem sdělit, že Jakub Šedo v tomto nelehkém úkolu obstál velmi dobře. Je pro to ostatně výtečně vybaven, protože se ve své dosavadní kvalitní publikační činnosti zaměřil právě na politiku v zemích středovýchodní Evropy. Nechybí mu ani teoretické zázemí, uvážíme-li, že je spoluautorem u nás doposud nejrozsáhlejší odborné publikace o teorii volebních systémů vydané v roce 2004.¹

Možná právě proto věnoval v recenzované publikaci jen skutečně málo prostoru základním teoretickým východiskům problematiky v podobě představení volebních systémů a jejich typologie. Učinil tak v kratičké první podkapitole *Klasifikace volebních systémů* (13 stran z celkového počtu 420), která je možná poněkud nelogicky zařazena jako součást kapitoly pojednávající o vývoji volebních systémů v postkomunistických zemích, v níž čtenáře seznámil se standardním přehledem různých typů volebních systémů a jejich vnitřních komponent. Tady se můžeme různě přít o jednotlivé kategorie volebních systémů a jejich seřazování, osobně jsem například skeptický vůči vymezování polopoměrných volebních systémů jakožto samostatné kategorie (s. 21), ale to je otázka diskuse, nikoliv nedostatek autorovy typologie (s pojmem polopoměrné systémy u nás pracuje též například politolog Tomáš Lebeda). Kromě toho autorovým záměrem nebylo teoretizovat, nýbrž zkoumat volby a volební systémy ve středovýchodní Evropě. Podívejme se tedy, jak autor postupoval.

Recenzovaná publikace je rozdělena do tří základních částí. První část se nazývá *Vývoj volebních systémů v postkomunistických zemích*. Autor na více než padesáti stranách popisuje soudobé volební systémy ve dvaceti státech středovýchodní Evro-

---

¹ Roman Chytilík, Jakub Šedo (eds), *Volební systémy* (Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2008).

py. V případě všech zemí postupuje identicky, tj. nejprve seznamuje čtenáře s vývojem volebních systémů po roce 1989, hned nato přibližuje aktuální volební systém. Každá podkapitola věnovaná jednotlivým státům je zakončena přehlednou shrnující tabulkou. Součástí první části knihy je dále závěrečná krátká komparativní kapitola shrnující trendy volebních reforem v regionu, rovněž doplněná přehlednými tabulkami. Proti této části práce lze těžko něco namítat. Je to pozoruhodný soubor údajů, který by se měl jakožto rozsáhlá a podrobná faktografická báze stát nepostradatelnou pomůckou pro všechny zájemce o studium volebních systémů ve středovýchodní Evropě.

Druhá část knihy nese název *Účinky volebních systémů v postkomunistických zemích*. Tento úsek publikace je nejrozsáhlejší (200 stran) a sestává ze dvou podkapitol: *Hodnocení účinku volebních systémů* a *Hodnocení postkomunistických zemí*. První podkapitola je teoretická a otázkou zůstává, jestli by z hlediska struktury knihy nebylo lepší zařadit ji spolu s první podkapitolou *Klasifikace volebních systémů* do samostatné úvodní teoretické kapitoly. Druhá podkapitola je věnována jednotlivým zemím, které jsou zde zkoumány stejným způsobem. Autor vždy nejprve analyzuje míru proporcionality příslušných volebních systémů, následně se věnuje stranickým systémům, dále krátce vyhodnocuje úspěšnost demokratické konsolidace a nakonec shrnuje roli volebního systému. Tato část je opět doplněna přehlednými tabulkami.

Autor v této kapitole většinou analyzuje volební a stranické systémy pomocí standardních politologických postupů, resp. s využitím známých a ověřených nástrojů (např. efektivní počet stran), v některých případech ale poukazuje na z jeho pohledu problematické využití těchto nástrojů a snaží se je přizpůsobit svým potřebám (volatilita, *party replacement*, index deformace). Některé tyto pasáže by se možná mohly stát předmětem polemik (osobně bych s autorem polemizoval ve věci extrémní a antisystémové strany; s. 118–119), ale rozhodně jsou podnětné. V každém případě je v této souvislosti vhodné poukázat na dvě důležité okolnosti, které jdou ve prospěch autora. Za prvé je dobře, že se autor nespokojil s automatickým přebíráním příslušných teoretických koncepcí, které byly zhus-ta vytvořeny pro analýzu západoevropských stranických systémů, a které tudíž nemusejí vždy dostatečně postihovat specifika politiky ve středovýchodní Evropě (jakkoliv se rozdíl mezi „západními“ a „východními“ stranickými systémy čím dál víc stírají). Za druhé je potěšitelné, že autor nepropadl „vzorečkové obsesi“, kterou můžeme spatřovat v celé řadě zejména severoamerických textů věnovaných volebním a stranickým systémům. „Matematizované“ texty plné různých indexů jistě svědčí o intelektuálních schopnostech jejich tvůrců, s jejich výpovědní hodnotou o reálné politice už to ale bývá horší. Autor indexy samozřejmě používá, a je dobře, že je používá, současně si však v této věci zachoval sympatickou střídmost. Jeho text tak je skutečnou analýzou politiky ve středovýchodní Evropě, nikoliv indexovou exhibicí.

Třetí částí knihy tvoří shrnující komparace role volebních systémů v jednotlivých postkomunistických zemích. Tato komparace je uskutečněna na základě několika proměnných. Jsou jimi stabilita pravidel (tj. volebních systémů), stabilita aktérů (tj. stran a stranických systémů), stabilita vlád (ve smyslu délky trvání a jejich formy) a průběh a výsledná podoba demokratizace států středovýchodní Evropy. Výsledkem jsou podrobné a užitečné tabulky klasifikující země regionu podle výše uvedených kritérií komparace. Recenzovaná publikace je dále doplněna krátkým závěrem a dvěma přílohami, z nichž vyniká rozbor *party replacement* ve sledovaných zemích, který má podobu pozoruhodných, byť poněkud komplikovaných schémat, jejichž „přečtení“ vyžaduje trochu cviku a trpělivosti, výsledek však za to stojí.

Jak již bylo řečeno v úvodu této recenze, autorova analýza udivuje (v pozitivním slova smyslu) svým značným rozsahem. Přesto se autorovi podařilo nevybočit z předem určených mantinelů, a to díky přísně systematickému přístupu. Recenzovaná publikace je přímo ukázkovou komparací respektující všechny příslušné metodologické požadavky. Autor v úvodu své práce precizně vymezil předmět své analýzy, její teoretická východiska, cíle a metody (dokonce pro každou část knihy zvlášť). V následujícím dlouhém textu od těchto svých požadavků neustoupil ani o píď. Podařilo se mu tak sestavit rozsahem sice veliký, přesto kompaktní text.

Takový postup je v případě širších komparací tohoto typu sice nezbytný, může ale přinášet jistá úskalí. Každá komparace ústí v navržení typologie totiž může do určité míry vést k přílišné schematičnosti. Ne vždy se autor dokázal tomuto úskalí vyhnout. Autor totiž vychází z teoretického předpokladu, že „je-li volební systém klíčovou nezávislou proměnnou při formování stranické scény, měly by podobné volební systémy přinášet v jednotlivých zemích podobné výsledky“ (s. 337). To se ale podle něj v podmínkách středovýchodní Evropy většinou nepotvrdilo. Z toho autor usuzuje, že volební systém tedy „nelze vymezit jako klíčovou nezávislou proměnnou, spíše se řadí po bok několika dalších faktorů“ (s. 343).

Souhlasím s autorem v tom, že volební systém není všemocný a že „volební reforma nemůže vše vyřešit“ (s. 343). O tom není pochyb. Je ale na zvážení, zdali můžeme zpochybnit volební systém jakožto nezávislou proměnnou jen kvůli tomu, že nepůsobí v různých podmínkách stejně (či podobně). Jinými slovy, zdali můžeme vůbec očekávat *podobnost* působení volebního systému v *různých* podmínkách, a pokud ne, zdali z toho tedy můžeme *obecně* vyvozovat omezenost jeho vlivu. Myslím, že nikoliv. Nezanedbatelný vliv volebních systémů na stranické systémy je podle mého soudu prokazatelný, ale současně je zřejmé, že volební systémy v různých podmínkách působí různě, s rozdílnou intenzitou. Zdá se mi, že tyto dva předpoklady nejsou v rozporu. Koneckonců to podle mého názoru velmi dobře ukazuje autorova rozsáhlá analýza.

Tato má konstatování by ale v žádném případě neměla být chápána jako odmítnutí autorova přístupu, resp. výsledků jeho výzkumu. Je to otázka složité diskuse,

kteřá v politické vědě probíhá dlouho a zdaleka není ukončena. Kritickou poznámku v pravém slova smyslu bych směřoval jinam, a to k autorově rozhodnutí zařadit do výčtu analyzovaných zemí Bělorusko, které není demokratickým politickým systémem. Autorovo zdůvodnění tohoto kroku, spočívající v tom, že „pokud má práce postihnout i moment vlivu volebního systému na proces demokratizace, musí se dotknout také případů, kdy se tento proces opozdil, nebyl naplněn či zcela selhal“ (s. 11), se mi nezdá být dostatečně přesvědčivé. Výsledkem jsou potom totiž nic neříkající či přímo zavádějící komparativní klasifikace Běloruska jako ta na straně 311 (jistěže jsou pravidla v Bělorusku „stabilní“, ale zcela jinak než v demokratických zemích; to jsou dvě různé věci, které nelze srovnávat) nebo na straně 329 („převažující role nezávislých kandidátů“; opravdu jsou běloruští poslanci „nezávislí“?). Myslím, že autor měl Bělorusko ze své analýzy vypustit, protože je to případ, který lze s ostatními státy porovnávat jen stěží.

Bez ohledu na tuto *jednu* skutečně kritickou poznámku ale považuji recenzovanou publikaci za velmi hodnotnou práci, opřenou o výborné teoretické a faktografické základy. I kdyby posloužila jen jako zdroj informací o volebních systémech ve středovýchodní Evropě a o jejich vývoji, mělo by jí patřit čelné místo v knihovnách všech zájemců o politiku v našem regionu. Bylo by ale nesprávné přistupovat k publikaci Jakuba Šeda jen jako ke kompendiu. Především je třeba docenit její analytickou povahu, která je v našich podmínkách pozoruhodná.

Michal Kubát

Shevtsova, Lilia. ***Russia – Lost in Transition: The Yeltsin and Putin Legacies.*** Moscow: Carnegie Endowment for International Peace, 2007. 368 s.

Závěr prezidentství Vladimira Putina inspiroval řadu čelných politických komentátorů k systematickému shrnutí jeho vlády a k pokusu o zařazení uplynulých osmi let do širšího kontextu vývoje Ruska po roce 1991. Vedle prací Anderse Åslunda, Leona Arona, Dmitrije Trenina nebo Edwarda Lucase zaujímá prominentní pozici i nejnovější kniha Lilije Ševcovové, politické analytičky Carnegieho nadace a hostující profesorky na několika amerických univerzitách. *Lost in Transition* představuje určitou syntézu předešlých monografií autorky věnovaných Jelcinovi a Putinovi jednotlivě, obě témata se tu slévají v jedno a v důsledku je pokryto celé období existence samostatného Ruska.

Výchozí tezí autorky je silná kontinuita politického vývoje postsovětského Ruska a zejména kontinuita formování systému se silnými prvky autoritarismu. Odkaz Borise Jelcina a jeho svity hodnotí Ševcovová veskrze negativně. Po rozpadu Sovětského svazu podle ní sice existovala jistá naděje na demokratické směro-